

ИЗТОКЪ

СЕДМИЧНИКЪ ЗА ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ И КУЛТУРА
РЕДАКТИРА И ИЗДАВА ТЕОДОРЪ МИЛЕВЪ

АБОНАМЕНТЪ: За година 100 лв.; за 6 мес. 55 лв.
За чужбина 150 и 80 лв. За учащитъ се 80 и 40 лв.

Единъ брой 3 лева

Редакция и Администрация, ул. Мар. Луиза 45 — София

СЪДЪРЖА:

Изворътъ на богатата — Теодоръ Милевъ; Х. Хесе или азъ обичамъ живота — Кирилъ Карабашевъ; Прокаженъ, стих. — Георги Караивановъ; Човѣкътъ на кавала — К. Гълъбовъ; Юбилеенъ сборникъ на Слав. д-во — Проф. С. Младеновъ; Дванадесета нощъ — С. Фуренъ; Картини отъ Данте Габриелъ Росети и биографията му; Подлистникъ: Сидарта — Херманъ Хесе; Мисли, Книжнина и др.

Теодоръ Милевъ

ИЗВОРЪТЪ НА БЛАГАТА

У насъ, както и въ цѣла Европа, държавата и частнитъ лица едва могатъ да свържатъ двата края. Постоянно се чувствува липса на средства и затова финансовитъ капцитети препоръчватъ като главенъ спасителенъ лѣкъ — икономията.

Всички надаватъ викъ: да се пести!

Пестеливостта наистина е голѣма добродетель и всички хора и държави, които сж богати, които иматъ вече нѣщо, могатъ да излезатъ на глава съ голѣмитъ си разходи чрезъ пестене.

Англия, Франция, Германия, Америка могатъ да пестятъ защото безбройнитъ имъ фабрики, минитъ, електрическитъ юзини и пр. сж инсталирани и разработени образцово, работнитъ имъ сили — умствени и физически — сж вещь организирани и школовани, производството имъ е огромно и достига даже до свръхпроизводство.

Но какъвъ смисълъ има за насъ българитъ пестеливостта?

Какво имаме ние, създали ли сме, произвели ли сме нѣкакви блага, та да ги изразходваме разумно, по-малко, да ги икономисваме? И малкото, което има създадено, ще ни стигне ли чрезъ пестене да си платимъ дълговетъ и да живѣемъ като цивилизовани хора?

Не е възможно да ни стигне.

Може да изглежда парадоксално, но въ положението въ което нашата държава и нашитъ граждани се намиратъ сега, при тѣзи голѣми разходи и тежки дългове, да имъ препоръчваме пестеливостъ като спасение, значи да имъ убиемъ инициативата, да ги изтощимъ, да ги тикнемъ назадъ, да ги разоримъ.

Защото, икономията е ограничение, прѣчка, парализация на творческитъ сили, когато, както е случая у насъ, нѣма оформено и интензивно производство.

Икономията стана причина да нѣма вече въ свѣта нищо естествено, първично, природно, масивно, трайно. Икономията опрости и понижки стойността на нашия животъ, съ нейния Ersatz, нейнитъ имитации и нейнитъ фалшификации.

Заради икономията днесъ имаме вмѣсто мраморни колони въ кжщитъ си — дѣсчени и желѣзни греди, вмѣсто паркетъ — мушамы; имитация на кожа, имитация на злато и перли, имитация на коприна, имитация на слонова кость, имитация на скжпо дърво, на канапъ, на съестни продукти и т. н.

Где сж чудесата на древнитъ цивилизации, голѣмитъ форуми, колизи, храмове, бани, пирамиди, портики, арки, акдукове съградени отъ мрамори и потънали въ скжпи орнаменти?..

За икономия днесъ ние градимъ съ тухли, дѣски и кеневиръ.

Не, на насъ още не ни е нужна пестеливостъ, а и безъ това, ние я тълкуваме съвсемъ криво и икономисваме най-вече отъ труда си.

Нашето спасение ще дойде единствено отъ енергията, предприемчивостта, усилието, труда, творчеството.

Трѣбва да се разбере тази проста истина, че нервната енергия, мозъчнитъ центрове въ нашия организъмъ създаватъ всички материал-

ни, блага — отъ златото, диаманта, машинитъ, автомобилитъ, мостове, произведения на изкуството до последния гвоздей.

Трудътъ е едно отъ най-великитъ тайнства. Той върши чудеса и отъ неизвестни мозъчни трептения и нервни флуиди прави изумителнитъ творения на днешната цивилизация.

Излишно е да чакаме на закони, правилници, наредби, поучения и философски разисквания да ни подобрятъ живота. Тѣзи нѣща сж едно постоянно размѣстване на формули и граници, преливане на пустото въ празното, а съдържанието липсва. Всичкитъ книги на социолозитъ и економиститъ, погледнати отъ тази страна, не струватъ колкото две дузини игли или единъ калъпъ сапунъ. Лозето не ще молива, а иска мотика.

Нѣма смисълъ да си ценимъ труда много и да го пестимъ. Да вземемъ примѣръ отъ американцитъ и европейскитъ северни народи, които развиватъ голѣма енергия и я употребяватъ щедро за постройката на кули до небето, висящи желѣзници, които порятъ въздуха и известния на целъ свѣтъ комфортъ.

Нашитъ граждани и нашитъ управници ще чакатъ напраздно домоветъ имъ да се поправятъ, напълнятъ и украсятъ, тротоаритъ да се изравнятъ, калъта да се вдигне, електрическата енергия да се увеличи, крайнитъ квартали да станатъ годни за човѣшки обиталища.

Ние нѣмаме нужнитъ материали, нѣмаме и пари да си ги набавимъ отъ чужбина и пестенето едва ли ще ни ги създаде.

Затова, трѣбва да се знае, че е време да се отървемъ отъ апатията, инертността, флегматичността, турския кефъ и че всѣки отъ насъ носи подъ жилетката си извора на силитъ, които могатъ да превърнатъ нашата земя въ рай съ плодородни дървета, фонтани, вълшебни градини и щастливи хора.

Прозерпина, младата богиня, върви самотна изъ царството на Хадеса и държи въ ржка нарѣ, отъ който е вкусила и затова трѣбва да стои въ ада. Тя си спомня за цвѣтни поляни и ясно слънце (споредъ митологията, тя е открадната отъ Хадесъ както играла съ нимфитъ между розитъ и минзухаритъ по слънчеви поляни) и се вслушва за нѣкоя въздишка или гласъ на състрадание. Тя символизира пролѣтта съ всичкитъ си цвѣта и зеленина. — Сюжета на долната картина е взетъ отъ сына на Данте: „Въображението ми започна да се замѣглява и ми се явиха жени съ разпуснати коси, които ми казаха: И ти ще умрешъ! Следъ тѣзи жени видѣхъ други страшни лица, които ми казаха: Ти си мъртавъ. . . . Стори ми се, че видѣхъ жени съ разбъркани коси да вървятъ по пѣтя и да плачатъ и се зачудихъ“.

Херманъ Хесе

или азъ обичамъ живота

Животътъ, види се, не е толкова простъ както изглежда на пръв погледъ. Въ пазвитъ си той крие случайности, вѣроятности, възможности, които ние и не дозираме. И ако е вѣрно, че човѣкъ е върховната точка въ творческата дейностъ на живота, то изкуството е най-възвишената дейностъ на творческата личностъ. Защото изкуството не е само мъртво вегетиране на единицата, сухо предвкъване на системи, безлично сантименталническо, филистерски проповѣди за моралъ, то е вживяване въ природата, животъ съ човѣка, звѣра и растението и при това не външно сливане, а вътрешно *оеднаквяване* съ душата на съществува, нѣкакво величествено претопяване въ духа на — нѣщата. По този начинъ великия художникъ се намира до самия изворъ на живота, твърде близо до него въ всѣки случай, за да може да подслуша таинствената пѣсенъ на раждането. Въ такива моменти на екстаза, когато границитъ на всекидневието потъватъ, неговия духъ се приобщава съ Духа на Твореца. Той е цѣль мисль, Идея или Чувство, възнъ отъ закономерността на шаблонната логика. За да бжде разбранъ, той слиза до дното, става писателъ. За да бжде повѣрванъ (Трънливия пѣтъ почва) — човѣкъ. А за да бжде обикнатъ — разпѣва самия себе си.

Безъ друго, той носи много имена, но въ нашата бележка тукъ се казва *Херманъ Хесе*.

Ако Томасъ Манъ е голѣмия техникъ на словото и борець за логоса въ нѣмската литература, Якобъ Васерманъ безподобния аналитикъ на човѣшката душа и пророкъ, то Херманъ Хесе е пѣвецътъ на многоликата животь и сжщевременно мжченика: тукъ той е въ своята стихия и достига пълно съвършенство.

Неговата литературна дейностъ се дѣли на два главни периода: до европейската война и следъ нея. Къмъ първия периодъ спадатъ романитъ: „Петеръ Каменциндъ“, „Подъ колелото“, „Росхалда“ и сборникитъ съ разкази: „Отсамъ“, „Съсеци“ и „Пжтища“ (Umwäge); къмъ втория периодъ трѣбва да отнесемъ романитъ: „Демиянъ“, „Сидарта“, сборникитъ съ разкази „Последното лѣто на Клингсора“, „Кнуль“, неговитъ „Приказки“ и „Пжтешествието“ му. Миналата година излезе „Kurgast“, изъ запискитъ на единъ посетителъ на Баденъ — Баденъ.

Херманъ Хесе е сравнително младъ още, но може да погледне съ гордостъ на изминатия пѣтъ и на паметникитъ, които е оставилъ досега. Той ще дари германската литература и въ бждаще съ майсторски

ПРОКАЖЕНЪ

Разбѣснѣлъ и сковаващъ студътъ се свирепо заканва и размахва введени камшици низъ пѣтя. Помразенъ и беззвезденъ познатия сводъ ме приканва тукъ на камѣкъ проклета глава да прикжтамъ!

Азъ ще мина презъ стария друмъ, отъ годинитъ тѣпканъ, дето палятъ въ параклиса свещи отъ восѣкъ и съсъ кръстъ ще навлѣза въ селото, но съ първата стѣпка ще ме срещнатъ съ умраза и звѣрски обноски.

И въ погнуса ще бѣгатъ. Суровия мразъ ще лудува, а насѣкани пѣта ще вийтъ изъ двора. И отъ острия студъ вкоченясалъ навѣнъ ще ношувамъ самъ, отритнатъ отъ всички безмилостни хора.

А щомъ бурята писне зловещо надъ буднитъ стрѣхи, тѣ ще видятъ — на страшно бесило провисналъ — какъ съсъ сетнитъ дрипи на мойтѣ окжсани дрехи ще ме шибатъ безумнитѣ яростни вихри.

Георги Каравановъ

творения и не само нея: защото е единъ отъ голѣмитъ *европейски* писатели на настоящето.

Обичамъ неговитѣ „*приказки*“, пропити съ мждростта на човѣкъ, обходила всички потайни кжтища на душата; где взима това спокойствие да разказва тѣй майсторски; какъ, мисля, е съчетано всичкото това богатство отъ идеи и чувствавамъ (струва ми се, това чувство е неуловимо въ слова) сѣквашъ самъ Твореца и говорилъ чрезъ устата на поета. Сетне, азъ ви препоржчвамъ да направите една разходка презъ гората или полето, презъ планинитѣ или градинитѣ на ржка съ неговата великолепна книга „*Пжтешествие*“, изпѣстрена съ стихове (съ стихове? — отъ Х. Хесе!) и бждете „увѣрени, изненадана ще бжде голѣма: природата оживѣва, дърветата, кжщитѣ, цвѣтитѣ, джда, камѣнитѣ, облацитѣ. почватъ да говорятъ за своитѣ скѣрби и радости, за тревогитѣ и щастие то си и, ако имате моментъ на просветление (дано Всевишния ви го дари!) вие ще почувствувате връзкитѣ си съ великата, страшна, но ликуваща, природа.

Искате ли, да бждете развълнуванъ, даже разтърсени? Вземете „*Демиянъ*.“* Ето предъ васъ е малкия човѣкъ, детето, юношата (не сте ли били и вие нѣкога такъвъ?), душата на когото постепенно се събужда отъ шума на живота: първото сблѣскване съ действителността и страшно, мнничката душа загубва свѣсъ, попада въ тъмната пещера на противоречieto, борба съ мрака, битка съ демонитѣ, (про-

*) Гласъ отъ долу: какъ ще го вземемъ, когато не преведенъ.

чее, и тѣ сж още мннички) угасва и последната искра: лабиринтъ. Но точно въ най-страшния моментъ пропѣлзватъ отъ нѣкъде лжчи, настлѣва царството на дрезгавинитѣ, после, изведнѣжъ, видѣлина!

Най-сетне, ако желаете да бждете, очистени, паднете на колена предъ „*Сидарта*“. Това е Буда, вечниятъ Буда, посветениятъ въ всички тайни на живота и свѣта, който не мрази, не убива, не краде, не лже, защото обича всичко, е Всичко и Нищо.

Защото е въплотеното състрадание. Вѣрвамъ: тогава и вие бихте обикнали Херманъ Хесе и не само него.

Кирилъ Карабашевъ

НЕСЪЗНАТЕЛНАТА воля, създадена отъ дедитѣ, усилена отъ възпитанието и влиянията на средата въ която живѣемъ направлява нашитѣ дѣла.

Съзнателната воля направлява само нашитѣ речи.

Човѣкъ заема мѣсто въ живота не споредъ това което знае, а споредъ това, какво иска и какво може.

НЕПРЕКЖНАТОТО усилие е истински изворъ на чудеса. Благодарение на него една малка дѣржава като Англия напр. може да владѣе половината отъ свѣта.

Херманъ Хесе

Говинда*)

... Той чу да се говори за нѣкакъвъ превозвачъ, който живѣялъ недалечъ отъ реката, и който отъ мнозина се считалъ за мждрецъ. Когато Говинда се отправи натамъ, той избра пѣтя къмъ брода, съ желание да види този превозвачъ. Защото, въпреки че бѣ живѣлъ до сега по правила и бѣ на почитъ при помладитѣ монаси поради своитѣ години и своята скромностъ, пламѣкътъ на безспокойствието и тѣрсеното не бѣ още загасналъ въ сърдцето му.

Той се приближи до реката, помоли стареца да го пренесе и когато сгжпиха на отсрещния брѣгъ, каза на стареца: „Много добрини си сторилъ, превозвачо, намъ монаситѣ и скитницитѣ, много отъ насъ си превозилъ ти. Не си ли и ти единъ човѣкъ, който тѣрси правия пѣтъ?“ Сидарта каза *като се усмихна* съ старитѣ си очи: „Ти ме наричашъ човѣкъ, който тѣрси, почтений, а ти самия вече си въ напреднала възраст и носишъ дрехата на монаситѣ Готамови?“

„Да старъ съмъ“, каза Говинда, „но не съмъ престаналъ да тѣрся. Никога не ще престана до тѣрся: такава е, види се, моята сждба. И ти, изглежда, си тѣрсилъ. Искашъ ли да ми кажешъ две думи, почтений?“

Сидарта отвърна: „Какво бихъ могълъ, уважаемий, да ти кажа? Може би това, че много тѣрсишъ? Че отъ многото тѣрсене не можешъ да намѣришъ?“

*) Говинда е една глава отъ романа на Хесе и, може би, централната, заради която е написанъ той. Сидарта е едно отъ многото имена на Буда. Говинда е неговия приятелъ.

„Какъ така?“ попита Говинда.

„Когато нѣкой тѣрси“, каза Сидарта, „тогава често се случва, че неговото око вижда само нѣщата, че той тѣрси, а не намира нищо, не може да приеме нищо въ себе, защото винаги мисли за тѣрсеното, защото има нѣкаква цѣль, защото е всецѣло погълнатъ отъ тази цѣль. Да тѣрсишъ значи да имашъ нѣкаква цѣль. А да намѣришъ значи да бждешъ свободенъ, отворенъ, да нѣмашъ никаква цѣль. Ти, уважаемий, си може би наистина единъ човѣкъ, който тѣрси, защото, преследвашъ своята цѣль, ти не виждашъ много работи, които сж ти до очитѣ!“

„Не мога да разбера всичко това напълно“, помоли Говинда, „каково мислишъ ти?“

„Сидарта рече: „Нѣкога, почтений, преди много години, ти бѣше на брѣга на тази рѣка, и намѣри тукъ единъ спящъ човѣкъ и седна, за да го пазишъ отъ безспокойства. Само че не позна тогава спящия, о Говинда.“

Очуденъ, сѣкашъ омагьосанъ, монахътъ се взре въ очитѣ на превозвача.

„Ти ли си Сидарта?“ попита той съ смутенъ гласъ. „И сега не бихъ те позналъ! Азъ те поздравлявамъ сърдечно, Сидарта, и сжщо тѣй задушевно се радвамъ, че те виждамъ още веднажъ! Ти много си се измѣнилъ, приятелю. — Сега значи си станалъ превозвачъ.“

Сидарта се засмѣ искрено. „Превозвачъ, да. Нѣкои, Говинда, трѣбва много да се промѣнятъ, трѣбва много дрѣхи да носятъ, единъ отъ тѣхъ съмъ и азъ, обични. Бжди добре дошелъ, Говинда, и остани презъ ноцта въ моята колиба.“

Говинда остана презъ ноцта въ колибата и спа на мѣстото, което нѣкога бѣ легловище на Везудева. Много въпроси зададе той на приятеля отъ своитѣ

младини, много трѣбваше да му разкаже Сидарта за своя животь.

Когато на сутринта стана време да продължа пѣтя си, Говинда, не безъ колебание, каза следнитѣ думи: „Преди да продължа пѣтя си, Сидарта, позволи ми още единъ въпросъ. Имашъ ли нѣкакво учение? Имашъ ли нѣкаква вѣра, или нѣкакво знание, по което се ржководишъ, което ти помага да живѣешъ и да си справедливъ?“

Сидарта отвърна: „Ти знаешъ, обичний, че още като младъ човѣкъ, тогава, когато, живѣехме при отшелницитѣ въ гората, азъ се съмнѣвахъ въ ученията и учителитѣ и ги напуснахъ. Придържамъ се още о това. Въпреки това, обаче, оттогава до сега съмъ ималъ много учители. Една хубава куртизанка дълго време бѣше моя учителка, и единъ богатъ търговецъ бѣ мой учител и единъ играчъ на кости. Единъ пѣтъ учител ми бѣ даже нѣкакъвъ пжтуващъ апостолъ на Буда. И отъ него сжщо съмъ научилъ много работи и нему съмъ много благодаренъ. Но най-много научихъ отъ тази рѣка и отъ предшественика ми, превозвача Везудева. Той бѣ простъ човѣчекъ, Везудева, не бѣ никакъвъ мислителъ, но той познаваше нужното тѣй добре, както и Готамъ, той бѣ съвършенъ човѣкъ, светецъ.“

Говинда каза: „Все още, о Сидарта, обичашъ малко присмѣха, както ми се струва. Азъ ти вѣрвамъ и знамъ, че ти не си последвалъ никакъвъ учителъ. Но нѣмашъ ли ти самия, ако не едно учение, то — нѣкакви мисли, не си си намѣрилъ нѣкакво познание, които сж изключително твои и ти помагатъ да живѣешъ? Ако бждешъ тѣй добъръ да ми кажешъ нѣкои отъ тѣхъ, ще ти бжда благодаренъ отъ сърце.“

Сидарта рече: „Азъ съмъ ималъ мисли, да, и познания отъ време на време.

Човѣкътъ на кавала
Човѣкътъ на рибния букваръ
Човѣкътъ на Балкана

фрагментъ

Вслушай се въ скѣрбнитѣ звуци на кавала: отъ тѣхъ говори мжка и примиреностъ, вслушай се въ нашата народна пѣсенъ: тя е ридание глѣхнещо, замрашо, макаръ понѣкога да чуваме и въ нея звукъ на възбуденостъ и ропотъ. Човѣкътъ на кавала, чийто мжченически духъ изпълня цѣли петъ вѣка на робска приниженостъ, е билъ човѣкъ, вгледанъ въ себе си, чуждъ на външния свѣтъ и неговитѣ радости, билъ е като всѣки човѣкъ на страданиято сгжлбенъ, живѣящъ въ кржга на една повишена емоционалностъ. Нашата народна пѣсенъ ни дава много доказателства за това. На външния свѣтъ се гледа винаги презъ една копнежностъ, която отдалечава нѣщата въ дрезгавитѣ кржгозори на непонятното, като имъ придава призрачни очертания. Погрѣшно е да се твърди, че тя е епосъ — не, тя е епосъ и нѣщо повече. Наистина, въ нея спокойното повѣствование взима превѣсъ надъ несдържания избликъ на чувството, ала всичко въ нея носи лѣха на повишената емоционалностъ. Действителността престава да бжде действителностъ, но не толкозъ защото въображението я преобразява чрезъ вънесаето на фантастични елементи, колкото защото чувството хвърля своето прозирно було възъ нея. Нашата народна пѣсенъ е плодъ на съзерцателностъ — не на буйно развихрено въображение. Въображението взима върхъ въ сръбската народна пѣсенъ. За сръбина свѣтътъ не дрезгавѣе, както за българина, не тѣне въ призрачните далечини на копнежността — остава близо до него въ своята дневна свѣтлина, озаренъ отъ едно по-живо въображение. Затова въ сръбската народна пѣсенъ има повече колоритностъ, докато въ нашата всичко е дадено въ единъ тонъ. За око то на мжката и примиреността баргитѣ се сливатъ въ едно съцвѣтие, подчиняватъ се на едно тонално единство — защото не око то на тѣлото, а око то на дѣха гледа на нѣщата презъ настроението и ги подчинява на него. По такъвъ начинъ вътрешното зрѣние, съзерцанието, се явява като стилозъ принципъ. Външниятъ свѣтъ бива даленъ винаги въ стилъ и затова нашата народна пѣсенъ стои по-високо отъ сръбската. Не възможности за фантастика, а себе си дири българската душа въ нѣщата — и тя ги унифицира, слива ги въ едно съцвѣтие, застава ги да звучатъ и глѣхнатъ ведно съ нея.

Понѣкога, за часъ или цѣль денъ, азъ съмъ чувствувалъ въ себе си знание, тѣй както човѣкъ усеща животь въ сърдцето си. То бѣха мисли наистина, но трудно би било за менъ да ти ги предамъ. Вижъ, мой Говинда, това е една отъ моитѣ мисли, които съмъ намѣрилъ: Мждростта е не-предаваема. Мждростъ, която нѣкой мждрецъ се опитва да предаде, звучи винаги като глупостъ.“

„Шегувашъ ли се?“ попита Говинда.

„Не се шегувамъ. Азъ казвамъ това, което съмъ намѣрилъ. Знанието може да се предаде, но не и мждростта. Човѣкъ може да я намѣри, човѣкъ може да живѣе споредъ нея, може да върши чудеса, но да я каже и да научи друго то не може. Това бѣ, което още като младежъ предчувствавахъ, и което ме отблъсна отъ учителитѣ. Азъ съмъ намѣрилъ една мисль, Говинда, която сжщо ще я вземешъ сигурно за шега и глупостъ, но това е моята най-добра мисль. Тя гласи: Отъ всѣка истина и противното е вѣрно! Ето какъ: една истина винаги се изказва или покрива съ думи, щомъ е едностранчива. Едностранчиво е всичко, което може да се помисли въ мисли или да се изкаже въ слова, всичко е едностранчиво, наполовина, на всичко липсва цѣлостта, завършеността, единността. Когато възвишения Готамъ говорѣше поучително за свѣта, той трѣбваше да го раздѣли на Сансара и Нирвана, на измама и истина, на страдание и спасение. Човѣкъ не може иначе, нѣма другъ пѣтъ, когато трѣбва да се поучава. . . А самия свѣтъ. самото битие около насъ и въ насъ, не е едностранчиво. Никога единъ човѣкъ или едно дѣло не е само Сансара или само Нирвана, никога единъ човѣкъ не е само грѣшенъ или напълно святъ: то изглежда да е тѣй, защото ние сме подчинени на измамата, че времето е нѣщо действително.

Културата, която поробеният българин смогва да създаде спонтанно независимо от чуждото влияние, е една емоционална култура. Тя е неговото народно творчество като мелодия и пѣсен — и с нея най-вече трѣбва да се гордѣем. Всичко останало лежи по периферията на спонтанният културни прояви. Емоционалният човѣкъ на кавала нѣма усѣтъ за материалната култура и затова не създава почти нищо въ тази насока, като възприема твърде малко от чуждото. Не е никакъ страненъ фактъ, че българинът не се науча като други народи на мореплаване и знаячиство, макаръ гърциг да сж могли да му бждат добри учители съ своитѣ вѣковни византийски традиции. Мореплавателъ той не е и до сега, отъ занаячиство разбира твърдо малко. Човѣкътъ на кавала е трѣбвал да остане безъ материална култура, защото е билъ чуждъ на външния свѣтъ и неговитѣ радости. Той се е изживявал само съ своята емоционалност. Не е вѣрно, че българинът биль човѣкъ на материалнитѣ блага — ако бѣше такъвъ, той щѣше сигурно да има отдавна вече една по-голяма материална култура. Той е останалъ безъ материална култура, беденъ, голъ, защото е билъ робъ на своето сърце, защото е ималъ къмъ реалния свѣтъ емоционално отношение, защото е билъ способенъ само да съзерцава нѣщата и ги превъплощава въ своето творчество, но не и да ги погледне и овладѣе съ трезвеността на гърка. Неговото сърце е негова сждба.

Но идва новото време отъ Паисия насамъ и съ българската душа става важна промѣна. Тя встъпва въ нова фаза на животъ. Събуденъ отъ съня на своята емоционалност, българинът се опомня въ будността на една юношеска рефлективност. Безспорно тукъ играе важна роля чуждото влияние, идещо отъ западъ, носещо идеи, съ които той заживѣва презъ времето на своето възраждане, ала съ влиянието, или казано по общо, съ условията не може всичко да се обясни. Овехтѣлъ и негоденъ е вече оня методъ на обяснение, който дѣри причинитѣ на всички културни явления само въ условията. Шпенглеръ ни посочи съ една поразителна убедителност и ние върваме: въ центъра на всѣка култура лежи като творческо, организирало начало една душа, а животътъ на душата е преди всичко самопроява, че следъ това отгласъ на външни раздражняния. Както за единъ растителен или животински видъ идва времето, когато съгласно мутационната теория, той поема по необяснимъ, загадъченъ начинъ нова насока на развитие, тъй и за българската душа настѣва часътъ на преobraжението. Разсждностъ — ето знака, подъ който се мѣчи да заста-

не тя сега, но това е още една разсждностъ немощна, негодна да бжде кормило въ живота на българина, неговъ водачъ и опора. Разсждността, която намира изразъ въ просвѣтителнитѣ идеали на времето, представя двоико явление, разбиращо своя смисълъ като биологически и исторически моментъ въ живота на българина. Тя е биологически моментъ защото настѣва като преobraжение, като мутация на българската душа, и исторически, защото се наблюдава не само като самопроява, но и като отгласъ на външно раздражение, на западно влияние. Рибниятъ букваръ на Берона е биологически и исторически символъ. Човѣкътъ на рибния букваръ е разсждченъ, съ потулена емоционалност, но затова пъкъ съ по-голямъ усетъ за реалността. Българинътъ напуска своята вековна отчужденостъ отъ външния свѣтъ, подирва реалността и смогва въ кжсо време да се приобщи добре и зле къмъ нея. Външниятъ свѣтъ, свѣтътъ на явленията може да бжде покоренъ само отъ разсждчния човѣкъ и, наистина некогашиният човѣкъ на кавала, вгледанъ въ себе си, отгналъ въ своитѣ дрезгави сънища, приказки и пѣснопѣния, започва да му става господарь Разсждчниятъ човѣкъ събужда активния човѣкъ — този активенъ човѣкъ се проявява по брѣговетъ на Босфора, съ придобиването на църковна независимост, по чукаритѣ и сипетите на Балкана, съ извоюването на политическа независимост. Освобождение! — и то като самопроява, като логосъ. Да бжде видѣлина — и стана видѣлина! Не условията освободиха българина — той самъ се освободи. Не дипломатията доведе рускитѣ войски на Шипка — доведе ги българскитѣ духъ. Нелепостъ е прочее да обясняваме своето освобождение, най-голямата мистерия въ живота на нашия духъ, съ условията и дипломатическитѣ игри на правителствата. Тия условия, тия игри не сж безъ значение, но тѣ сж второстепенна причина. Първопричината е човѣкътъ на Балкана, който създаде единъ Раковски, Ботевъ, Левски и ги кръстоса като мълнии надъ своитѣ вѣковни угнетители.

Д-ръ К. Гѣлбовъ
доцентъ въ университета.

Личното безсмъртие обещава̀но отъ старитѣ вѣрвания трѣбва да се замѣсти съ вѣрата въ безсмъртието на расата и народа. Тая вѣра е по-велика отъ първата щомъ по бойнитѣ полета се жертвуваха милиони хора за да усигурятъ живота на сжщества, които никога нѣма да видятъ.

А времето е нѣщо недействително, Говинда, това азъ много често, да, много често съмъ изпитвалъ. И щомъ като времето е нѣщо недействително, то междина, която ни се струва, че се образува между свѣта и вечността, между страданияето и щастието, между доброто и злото, е само една измама.

„Какъ така?“ попита Говинда уплашенъ.

„Чуй, любимий, слушай добре! Гръшникътъ, който съмъ азъ и който си ти, е грѣшникъ, но той нѣкога ще стане пакъ Брами, той ще постигне нѣкога Нирвана, ще стане Буда — и ето: тоа „нѣкога“ е измама, само едно сравнение! Гръшникътъ не е само на пѣтъ, да стане Буда, той не е на пѣтя на развитието си, въпреки че нашата мисль не може да си представи нѣщата иначе. Не, въ грѣшника е, е сега и днесъ вече бждашия съвършенъ, бждашето му е въ него, ти трѣбва въ него, въ себе си, въ всѣкиго да уважавашъ раждащия се, възможенъ, скритъ Буда. Свѣтътъ, Говинда, не е несъвършенъ или по пѣтя на постепенното усъвършенствание: не, той е всѣки мигъ съвършенъ, всѣки грѣхъ носи и прошката въ себе си, всѣко дете крие въ себе си и стареца, всички кърмачета — смъртта, всичко умиращо — вѣчниятъ животъ. Никому не е възможно да види въ другя до кжде е стигналъ: въ разбойника дреме Буда, въ Брамина дреме разбойника. При дълбокъ унесъ човѣкъ има възможността, да се откъсне отъ времето и да си види цѣлия миналъ, настоящъ и бждашъ животъ едновременно, а тамъ вече всичко е добро, съвършено, всичко е Брама. Затова мене ми се струва, че всичко, което съществува, е добро, струва ми се, че смъртта и живота, грѣхътъ и святостта, мждростта и глупостта трѣбва и сж нуждни да съществуватъ,

всичко това се нуждае само отъ моето съгласие, и разбиране, за да бжде добро, за да може да ме подтикна напредъ, и да не ми вреди. Върху собственото си тѣло и собствената си душа и п и т а х ъ, че азъ много се нуждаехъ отъ грѣха, отъ сладострастието, отъ стремижа къмъ богатство, отъ самозлобие, и се нуждаехъ отъ най-безумното отчаяние, за да се науча да се откажа отъ противопоставянето, за да се науча да обичамъ свѣта, за да не го сравнявамъ съ нѣкакъвъ желанъ отъ мене свѣтъ, или пъкъ възображаемъ, или да го съпоставямъ до нѣкакво отъ мене и з м и с л е н о съвършенство, а за да го оставя такъвъ, какъвто си е, да го обичамъ и му принадлежа. — Това, Говинда, сж нѣкои отъ мислитѣ, които сега ми идватъ на умъ...

... Сидарта каза: „Сжщо и това не ме тревожи. Нека „нѣщата“ бждатъ илюзия или не, тогава и азъ самия съмъ нѣкаква сѣнка, следователно всичко е като менъ. Това е, което ме кара да ги обичамъ и уважавамъ: нѣщата, тѣ сж като менъ. Затова мога да ги обичамъ. Ето сега едно учение, върху което ти, може би, ще се смѣеш: *любовта*, Говинда, *преди всичко*. Да разгледатъ свѣта, да го обяснятъ, да го намразятъ, нека предоставимъ на великитѣ, мислителни. За менъ, обаче, най-важно то е да мога да обичамъ свѣта, да не го презирамъ, него и себе да не мразя, да съзерцавамъ свѣта и себе си и всички сжщества въ любовь, почуда и страхопочитание.“

„Сидарта“, рече Говинда, „ние сме стари хора. Кой знай дали единъ отъ насъ ще види повторно образа на другия. Виждамъ обичний, че си намѣрилъ спокойствието. Азъ признавамъ, че не съмъ го намѣрилъ, Кажи ми, уважаемий, още една дума, дай ми нѣщо, което бихъ могълъ да обхвана, да разбира! Дай ми нѣщо за изъ пѣтя на

Юбилейниятъ сборникъ на Славянското дружество въ България

Славянско дружество въ България? И неговъ юбилей сега следъ като „Славянска“ Сърбия ограби презъ 1913 год. българския народъ въ съдружие съ такива приятели на славянството като Гърция и Румѣния? „Славянски“ тържества въ София, когато новоосвободенитѣ славянски братя чехитѣ не само процѣлжаватъ да подкрепятъ великосръбския шовинизъмъ, но сж и сключили съюзъ съ кралството на сърби, хървати и словенци, па и съ румѣнитѣ, за да запазятъ създаденитѣ следъ голѣмата война граници, съ които на всички страни се забраваха български земи?

Съ такива думи ше да посрещнатъ навѣрно мнозина току-що излѣзлата книга: *Юбилейенъ сборникъ на Славянското Дружество въ България 1899 — 1924*. Издание на дружеството. София, Печатница „Балканъ“ 1925. Гол. 8-на стр. 188 (съ нѣколко фотографни снимки). И нека бждемъ искрени, та да признаемъ, че въ събитията отъ 1913 година и особено пъкъ въ онова, що става отъ 1918 година насамъ, има твърде малко основания за голѣма вѣра въ скорошно поне културно обединение на братята славяни. „Реалнитѣ“ политики на славянитѣ забравиха думитѣ, *Не не е славянитѣ този, който помиска друзи славяни* и не смѣятъ да какатъ на забравилитѣ се великосръбски политики, че не е човѣчно да се лишаватъ българитѣ, останали подъ властта на сърбо-хърватско-словенското кралство, дори и отъ ония права, които бѣха признати отъ турскитѣ султани. Подъ кървавия, червения султанъ Абдулъ Хамидъ македонскитѣ български имаха многобройни училища и църкви, а отъ 1912-13 година, откакъ стѣпи грѣцки и сръбски кракъ въ Македония, македонскитѣ български бидоха освободени и отъ правото да иматъ свои училища и църкви...

И вие пакъ не бива да се отчайвате. Не бива и да се отвръщате отъ славянството поради това, че едни или други представители на славянството постѣпватъ несправедливо и безчовѣчно къмъ свои братя славяни. Но не бива и да се премѣлчаватъ или забуватъ неджзитѣ на междуславянскитѣ отношения, както нѣрѣдко се прави ужъ съ целъ да не се дразнятъ „братята“ славяни. Напротивъ, трѣба да се говори; трѣба да се вика на всеуслышание, че има неправди въ славянството, които часъ по-скоро трѣба да се премахнатъ.

И всички у насъ, които мислятъ за споразумение между български и сърби, особено пъкъ привѣрженицитѣ на ради-

кално-демократическата партия, която е вписала въ програмата си тези разуменъ принципъ, не могатъ да не бждатъ доволни, че и въ Юбилейния сборникъ на Славянското дружество покрай друго се засѣга и въпросътъ за сръбско-българскитѣ отношения и за бждешата Велика Югославия.

На първо мѣсто въ сборника е статията на г. С. С. Бобчевъ: „Славянското дружество преди двадесетъ години и сега“, а на второ мѣсто проф. М. Г. Попруженко говори за издателската дейностъ на Славянското дружество въ България, като посочва, колко много е допринесло това дружество съ списанието си „Славянски гласъ“ съ „Славянски календаръ“ и съ немалко отдѣлни книги за запознаване на българското общество съ славянския свѣтъ.

Отъ статитѣ, посветени на по-общи въпроси, заслужава да се отбележатъ по-нѣкои, като напр. оная отъ френския славистъ проф. А. Мазонъ (Mazon) за славянското сътрудничество на научна почва, отъ руския славистъ проф. В. Франиевъ по въпроса за уреждане на междуславянска книжна обмѣна и книжарска търговия („Объ одномъ старомъ междуславянскомъ недугѣ“), бележкитѣ на поляка, д-ръ Й. Погониовски за организация на славистиката и др. Повечето приноси въ Юбилейния сборникъ засѣгатъ славянската идея и славянскитѣ взаимоотношения повече съ огледъ къмъ България, българския народъ и неправдитѣ извършени къмъ него.

Така, Софийскитѣ митрополитъ Стефанъ ясно посочва *дѣлгътъ на славянството къмъ Македония*; д-ръ Ст. Даневъ говори за *славянски малцинства въ славянски държави*. Авторътъ дава доста подробни сведения за тия славянски малцинства и за тяхната не особено завидна сждба. *Защитата на славянскитѣ малцинства* споредъ г. Данева *не би трѣбрало да се слага на международната почва, а да си остане домашна работа на славянскитѣ държави* (стр. 80), та даде-нитѣ правдини да бждатъ дадени *по добра воля*, по взаимно съгласие на заинтересованитѣ страни — обстоятелство особено ценно отъ гледище на *сговора между славянитѣ*. Но че уреждането на въпросната „домашна работа“ нѣма да стане скоро, показватъ фактитѣ, посочени отъ самия г. Даневъ, който между друго отбелезва: „Официално кралството на сърби, харвати и словенци не иска да признае никакво българско малцинство нито въ Македония, нито въ Цариградско и Босилеградско. „Да, именно сръбската властъ не иска да признае съществуването на български въ забравенитѣ български земи, между които г. Даневъ не биваше да

живота. Той е често труденъ моя пѣтъ, често тъменъ, Сидарта.“

Сидарта мълкомъ го погледна съ все сжщата равна и тиха усмивка. Говинда вцепененъ се взре въ лицето му, съ страхъ, съ копнежъ; мѣка и вѣчно търсене се четѣше въ погледа му, вѣчно ненамирано. Сидарта видѣ това и се усмихна. „Наклони се къмъ мене!“ прошепна той тихо до самото ухо на Говинда. „Наклони се къмъ мене! Тѣй, по-близо! Съсемъ близо! Цѣлуни ме по челото, Говинда.“

Говинда послуша думитѣ му очуденъ и въпреки това обхванатъ отъ голѣма любовь и предчувствие, наклони се къмъ него и докосна съ устнитѣ си челото му. Тогава стана нѣщо странно. Докато мислитѣ му се лутаха около думитѣ на Сидарта, докато той напраздно се мѣчеше да се откъсне отъ времето, да си представи Нирвана и Сансара като нѣщо единно, докато даже известно пренебрежение къмъ казанитѣ думи на приятеля се борѣше съ една величествена любовь и страхопочитание въ него, стана следното:

Той не виждаше вече лицето на своя приятель Сидарта, а на неговото мѣсто други образи, много, цѣла редица, нѣкаква безконечна рѣка отъ лица, сто, хиляда, които всички се появяваха и изчезваха, и все пакъ изглеждаха да съществуватъ едновременно, които всички постоянно се измѣняха и подновяваха, и въпреки това бѣха Сидарта. Той видѣ образа на риба, на единъ шаранъ, съ безкрайно болезнено разтворена уста, на една умираща риба съ изцѣкленъ взоръ — той видѣ образа на едно новородено дете, червено и пълно съ гънки, готово да плаче — той видѣ лицето на единъ убиецъ, видѣ го какъ пробжда съ ножъ нѣкакъвъ човѣкъ, — той видѣ, въ сжщия моментъ, този престѣжникъ вързанъ да коленичи и палача

да му отсича главата — той видѣ тѣла на мѣже и жени, голи, въ положения и борби на разярена страсть — той видѣ простнати трупове, студени, празни, тихи — той видѣ глави на звѣрове, на глѣгани, на крокодили, на слонове, на бикове, на птици — той видѣ боговетѣ, видѣ Кришна, видѣ Агни — той видѣ всички тѣзи образи и лица въ хиляди връзки помежду си сплетени, да си помагатъ единъ други, да се обичатъ, да се мразятъ, да се унищожаватъ, отново да се раждатъ, всѣко едно съ копнежъ къмъ смъртта, нѣкакво страстно мждително признание на мимолетността, и все пакъ никое не умираше, всѣко се преобразуваеше само, раждаше се отново, получаваше винаги ново лице, безъ да е изтекло време между раждането на единия и на другия образъ — и всички тѣзи образи и лица почиваха, тецаха, плодѣха се, плуваха нататъкъ и се преливаха единъ въ другъ, и върху всички тѣхъ постоянно лежеше нѣщо тънко, несжщественно, но въпреки това съществуващо, подобно на тънъкъ пластъ стъкло или ледъ, нѣкаква прозрачна обвивка, нѣкакъвъ сждъ или нѣкаква форма или маска отъ вода, и тази маска бѣ усмихнатото лице на Сидарта, което той, Говинда, точно въ този мигъ докосваше съ устни. И, тѣй виждаше Говинда, тази усмивка на маската, тази усмивка на единността върху текущитѣ преobraжения, тази усмивка на едновременността надъ хилядитѣ смърти и раждества, тази усмивка на Сидарта бѣ точно сжщата, точно тихата, фина, непроницаема, може би до бродушна, може би иронична, мждра, хилядообразна усмивка на Готамъ, на Буда, както той самия бѣ видѣлъ това толкова пѣти. Тѣй, мислѣше си Говинда, се усмихвашъ съвършенитѣ.

Преводъ на К. К.

